

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 8.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.33>

УДК 657.1

Н. Й. Радіонова,

д. е. н. професор, професор кафедри фінансів та бізнес-консалтингу,

Київський національний університет технологій та дизайну

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8855-2963>

Д. Ю. Чучкевич,

студентка групи MgMOK-23,

Київський національний університет технологій та дизайну

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8444-7413>

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

N. Radionova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance and

Business Consulting, Kyiv National University of Technologies and Design,

D. Chuchkevych,

Student of the MgMOK-23 group,

Kyiv National University of Technologies and Design

STUDY OF THE IMPACT OF INTERNATIONAL STANDARDS ON THE TRANSFORMATION OF ACCOUNTING FOR FIXED ASSETS OF ENTERPRISES

Проблеми організації та обліку основних засобів на підприємствах, а також шляхи вирішення цих проблем. Зокрема, акцентується увага на необхідності точного документального оформлення та відображення в обліку руху основних засобів, контролю за їх зберіганням і ремонтом, а також правильного нарахування амортизації. Окреслено ключові завдання організації обліку, такі як контроль за витратами та ефективністю використання основних засобів. Зазначається важливість автоматизації обліку для підвищення ефективності управління підприємством та забезпечення стабільності облікової інформації. Також висвітлюється проблема оцінки вартості основних засобів і необхідність визначення адекватного терміну їх корисного використання. Нарешті, розглядається важливість використання регламентованих документів і міжнародних стандартів у фінансовому обліку основних засобів для забезпечення їхньої правильної облікової обробки та оприлюднення фінансової звітності.

Облік основних засобів є однією з найважливіших складових бухгалтерського обліку, яка відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності підприємства та оптимізації його ресурсів. У даній роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти обліку основних засобів, включаючи методологічні основи, нормативно-правову базу, а також сучасні підходи та інноваційні технології, що використовуються в цьому процесі.

Основними завданнями дослідження є: 1. Аналіз поняття, класифікації та оцінки основних засобів. 2. Вивчення нормативно-правових актів, які регулюють облік основних засобів в Україні та міжнародних стандартах. 3. Оцінка методів амортизації та їх вплив на фінансові результати підприємства. 4. Визначення особливостей обліку основних засобів в різних галузях економіки. 5. Розгляд проблемних питань обліку основних засобів та пропозиції щодо їх вирішення.

У процесі дослідження використовуються загальнонаукові методи, такі як аналіз, синтез, порівняння та систематизація, а також спеціальні методи бухгалтерського обліку і фінансового аналізу. На основі проведеного аналізу

надано рекомендації щодо вдосконалення обліку основних засобів, підвищення ефективності їх використання та управління ними.

Результати даного дослідження можуть бути використані підприємствами для поліпшення процесів обліку основних засобів, а також для розробки стратегічних рішень у сфері управління активами. озглянуто сучасні тенденції та новітні технології в обліку основних засобів, такі як автоматизація облікових процесів, використання спеціалізованого програмного забезпечення, а також інтеграція інформаційних систем для більш ефективного управління активами. Окрема увага приділена впливу цифрової трансформації на облік основних засобів, зокрема, використанню блокчейн-технологій та штучного інтелекту.

Problems of organization and accounting of fixed assets at enterprises, as well as ways to solve these problems. In particular, attention is focused on the need for accurate documentation and reflection in the accounting of the movement of fixed assets, control over their storage and repair, as well as the correct calculation of depreciation. The key tasks of the accounting organization are outlined, such as control over costs and the efficiency of the use of fixed assets. The importance of accounting automation is noted for increasing the efficiency of enterprise management and ensuring the stability of accounting information. The problem of estimating the value of fixed assets and the need to determine an adequate period of their useful use is also highlighted. Finally, the importance of using regulated documents and international standards in the financial accounting of fixed assets to ensure their correct accounting processing and publication of financial statements is considered. Accounting for fixed assets is one of the most important components of accounting, which plays a key role in ensuring the financial stability of the enterprise and optimizing its resources. This paper examines the theoretical and practical aspects of accounting for fixed assets, including methodological foundations, regulatory framework, as well as modern approaches and innovative technologies used in this process. The main tasks of the research are: 1. Analysis of the concept,

classification and assessment of fixed assets. 2. Study of legal acts that regulate the accounting of fixed assets in Ukraine and international standards. 3. Evaluation of depreciation methods and their impact on the financial results of the enterprise. 4. Determination of the peculiarities of accounting for fixed assets in various sectors of the economy. 5. Consideration of problematic issues of accounting for fixed assets and proposals for their solution. In the research process, general scientific methods are used, such as analysis, synthesis, comparison and systematization, as well as special methods of accounting and financial analysis. On the basis of the conducted analysis, recommendations were made for improving the accounting of fixed assets, increasing the efficiency of their use and management. The results of this study can be used by enterprises to improve the processes of accounting for fixed assets, as well as for the development of strategic solutions in the field of asset management. modern trends and the latest technologies in the accounting of fixed assets are reviewed, such as the automation of accounting processes, the use of specialized software, as well as the integration of information systems for more effective asset management. Special attention is paid to the impact of digital transformation on the accounting of fixed assets, in particular, the use of blockchain technologies and artificial intelligence.

Ключові слова: облік, основні засоби, матеріальні активи, амортизація, інвентаризація, міжнародні стандарти.

Keywords: accounting, fixed assets, tangible assets, depreciation, inventory, international standards.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Значна кількість вітчизняних підприємств, зокрема ті, що перелічені в п. 12-1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [2], зобов'язані оприлюднювати фінансову звітність, складену відповідно до міжнародних стандартів. У сучасних умовах глобалізації економіки МСФЗ сприяють підвищенню

прозорості та зрозумілості фінансової звітності для інвесторів, кредиторів та інших стейкхолдерів, що має прикладне значення для кожного підприємства. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) мають значний вплив на облік основних засобів підприємств, оскільки вони встановлюють загальні принципи, що забезпечують єдність політики облікових процедур на міжнародному рівні. На сьогодні в організації обліку основних засобів на підприємствах існують певні недоліки, що негативно впливають на ефективність управління підприємством в цілому. Це стосується організаційної, технологічної та документальної частин, тому варто звернути увагу на поліпшення первинного обліку та оптимізацію відображення даних про основні засоби у фінансової звітності. Ситуація ускладнюється через те, що частина підприємств, згідно вітчизняного законодавства, має складати фінансову звітність за міжнародними стандартами

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних основ та методичних підходів до вирішення проблем обліку наявності, використання, управління основними засобами зробили вчені-економісти Р.М. Воронко [1], Р.В. Бойко [1], К.І. Редченко [1], О.П. Колісник [2], М.С. Поліщук [2], Губська Д. В. [7], І.О. Тарасенко [8], В. В. Хмурова [8], Петренко А. Я. [9], Попова В. Д. [9], А. В. Фрайман [10], Н. М. Селіванова [10] та інші. Тематиці обліку основних засобів було приділено значну кількість наукових досліджень, однак питання впливу на облікові процедури міжнародних стандартів обліку залишаються дискусійними.

Дослідження теоретичних положень та практики організації обліку основних засобів в умовах трансформації бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів дозволили визначити низку проблем, що негативно впливають на доцільність управлінських рішень та знижують ефективність використання основних засобів. Серед цих проблем — різні підходи до визначення сутності основних засобів та методики їх відображення в бухгалтерському обліку у вітчизняній та міжнародній практиках. Окрім розкриття сутності та методики обліку основних засобів, особливо актуальним

стає дослідження впливу МСБО на первісну оцінку основних засобів та підходів до припинення визначення активу основним засобом підприємства.

Теоретична й практична значимість обліку операцій з основними засобами, недостатній рівень дослідження впливу МСБО на облікові процедури з урахуванням сучасних потреб управління та дискусійність багатьох теоретичних положень зумовили вибір теми та визначили цільову спрямованість даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): дослідити вплив міжнародних стандартів на облікові процедури різних етапів обліку основних засобів підприємств.

Виклад основного матеріалу. Кожний вид діяльності підприємств забезпечується не тільки за рахунок використання трудових і фінансових ресурсів, велика роль тут належить основним засобам. Основні засоби є основою будь-якого підприємства, вони беруть участь у процесі виробництва тривалий період, зберігаючи початкову форму та властивості, але поступово зношуються й переносять свою вартість на виготовлений продукт (надану послугу), маючи вагомий вплив на фінансові результати діяльності [10, с.72].

З метою забезпечення ефективного використання основних засобів підприємства повинні здійснювати облік та контроль за наявністю, надходженням, рухом та вибуттям основних засобів [7, с.116]. За вітчизняним законодавством, частина підприємств мають складати фінансову звітність, а отже й вести бухгалтерський облік за міжнародними стандартами (рис.1).

Виходячи з того, що до основних засобів відносяться матеріальні активи, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він триває більше одного року), основними завданнями бухгалтерського обліку основних засобів на підприємстві є:

- документальне оформлення та відображення в первинних документах, облікових регістрах та фінансової звітності руху основних засобів;
- обчислення та відображення в обліку суми зносу основних засобів та нарахування амортизації;

- визначення результатів списання та ліквідації основних засобів;
- облік витрат на ремонт основних засобів;
- переоцінка та інвентаризація основних засобів [3, с.1283; 9, с.996].

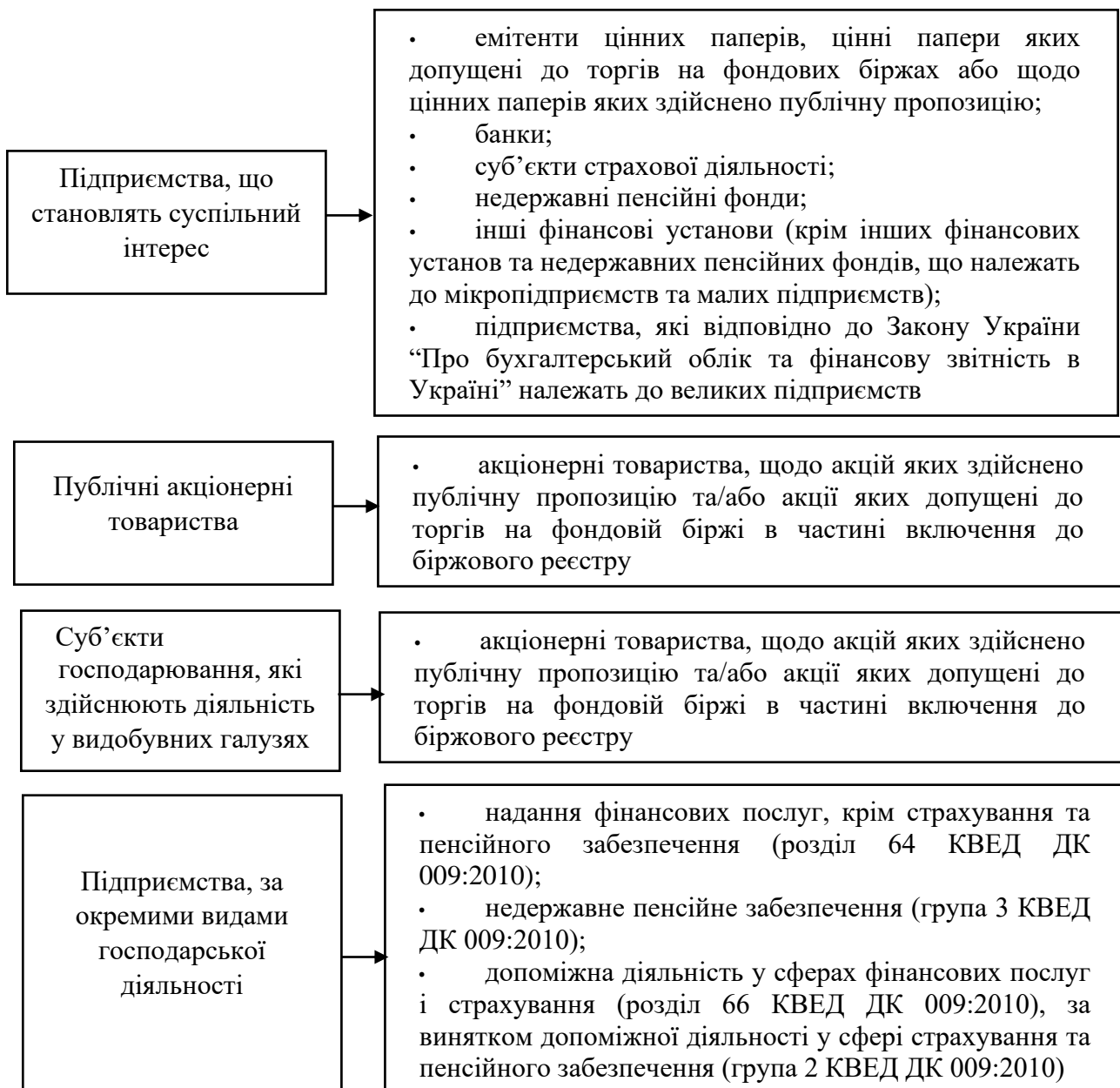

Рис.1. Категорії підприємств, які мають складати фінансову звітність за міжнародними стандартами

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [2; 4; 6].

За вітчизняним законодавством підприємства ведуть облік основних засобів відповідно до НП(С)БО №7 «Основні засоби». Основним нормативним документом з обліку основних засобів за міжнародними стандартами є МСБО

№7 «Основні засоби». У зв'язку з цим доцільним є дослідження трактування поняття основних засобів у вітчизняній та міжнародній нормативно-правовій базі (табл.1).

Таблиця 1. Порівняння вітчизняної та міжнародної нормативно-правової бази щодо трактування дефініції «основні засоби»

Порівняльна ознака	НП(С)БО 7	МСБО 16	Коментар
Поняття «основні засоби»	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року.	Основні засоби – це матеріальні об'єкти, що їх: а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей; б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду.	Поняття «основні засоби» згідно НП(С)БО та МСБО можна ототожнювати між собою, оскільки головна мета їх утримання на підприємстві та очікуваний строк їх використання збігаються, але в національному стандарті зазначається, що засоби можуть використовуватися також з метою здійснення соціально- культурних функцій, що відсутнє у міжнародному стандарті.

Джерело: сформовано на основі [4; 5].

За даними таблиці 1, можна побачити, що під час аналізу обраних порівняльних ознак для детального дослідження нормативного регулювання обліку основних засобів можна виявити як схожості, так і відмінності між національним та міжнародними стандартами. Наприклад, загальна сутність основних засобів, початок та припинення їх визнання, а також умови проведення переоцінки є майже ідентичними як для НП(С)БО, так і для МСБО. Разом з тим, існують відмінності між національними та міжнародними стандартами щодо погляду на основні засоби підприємства. Так, в національному стандарті зазначається, що основні засоби можуть використовуватися також з метою здійснення соціально- культурних функцій, що відсутнє у міжнародному стандарті.

Для більш глибокого розуміння впливу НП(С)БО та МСБО (МСФЗ) на методологію обліку основних засобів, розглянемо їх вплив на різні стадії обліку основних засобів.

Так, критерієм визначення основного засобу активом за НП(С)БО 7 є існування імовірності того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість активу може бути достовірно визначена [5]. За МСБО 16 основний засіб є активом, якщо є ймовірність, що майбутні економічні вигоди, пов'язані з об'єктом, надійдуть до суб'єкта господарювання та собівартість об'єкта можна достовірно оцінити [4]. Як бачимо, суттєвих відмінностей в підходах до визначення основного засобу активом між вітчизняним законодавством та міжнародним немає.

Одним з важливих елементів управління обліком основних засобів є їх точна оцінка на дату складання балансу [1, с. 17]. Без проведення оцінки втрачаються ключові аспекти бухгалтерського обліку як системи, що генерує інформацію про найзначущіші вартісні узагальнені показники. Одна з проблем полягає у складності визначення вартості основних засобів для оцінки [11, с. 105]. Зазвичай в національній обліковій практиці використовується метод відображення основних засобів за їх первісною вартістю, що включає фактичні витрати на виробництво та придбання. Проте в умовах інфляції такий підхід може мати негативні наслідки. Навіть за стабільних цін потенціал основних засобів зменшується через скорочення їхнього терміну служби та морального старіння. Розглянемо регламентацію первісної вартості основних засобів (табл. 2).

На перший погляд, здається, що оцінка під час визнання основних засобів відрізняється в обох стандартах через застосування різної термінології, проте аналізуючи складові сум (витрат), з яких складаються зазначені вартості, стає зрозуміло, що сутність залишається однаковою.

Таблиця 2. Регламентация первісної вартості основних засобів в вітчизняному та міжнародному законодавстві

Джерела надходжень основних засобів	НП(С)БО 7	МСБО 16
<p>Придбання, обмін, безоплатне отримання, будівництво /виробництво</p>	<p align="center">П.8:</p> <ul style="list-style-type: none"> - суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); - реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються в зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів; - суми ввізного мита; - суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів - витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів; - витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів - інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою. 	<p align="center">П.16:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ціни його придбання, включаючи імпорتنі мита та невідшкодовувані податки на придбання після вирахування торговельних знижок та цінових знижок. - будь-яких витрат, які безпосередньо пов'язані з доставкою активу до місця розташування та приведення його в стан, необхідний для експлуатації у спосіб, визначений управлінським персоналом. - первісної попередньої оцінки витрат на демонтаж, переміщення об'єкта та відновлення території, на якій він розташований, зобов'язання за якими суб'єкт господарювання бере або коли купує цей об'єкт, або коли використовує його протягом певного періоду з метою, яка відрізняється від виробництва запасів протягом цього періоду.

Джерело: сформовано на основі [4; 5].

Проте критерій «оцінка після визнання основних засобів» відсутній у національному стандарті, хоча у міжнародному детально описана характеристика двох можливих та доречних моделей для їх застосування в бухгалтерському обліку.

Розглянемо регламентацію обліку основних засобів підприємства за різними етапами (табл.3).

Таблиця 3. Регламентация головних етапів обліку основних засобів в вітчизняному та міжнародному законодавстві

Етапи обліку основних засобів	Регламентация в вітчизняному та міжнародному законодавстві
Первісна оцінка активу	п.8 НП(С)БО 7, п.16 МСБО 16
Амортизація	п.22-30 НП(С)БО 7, п.41-62 МСБО 16
Зменшення корисності	п.31-32 НП(С)БО 7, п.63 МСБО 16
Модель переоцінки	п.16-21 НП(С)БО 7, п.31-42 МСБО 16
Припинення визнання активом	п.33-35 НП(С)БО 7, п.67-71 МСБО 16
Розкриття інформації про основні засоби у фінансовій звітності	п.36-39 НП(С)БО 7, п.73-79 МСБО 16

Джерело: сформовано на основі [4; 5].

За даними таблиці 3 можна побачити, що всі головні етапи обліку основних засобів мають регламентацію й у національних стандартах бухгалтерського обліку й у міжнародних. При цьому, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку мають більше інформації щодо розкриття процедур обліку основних засобів. Крім того, слід відмітити відмінності, які мають підходи НП(С)БО 7 та МСБО 16. Так, оскільки з плином часу вартість основного засобу може змінюватися, окрім амортизації та зменшення корисності, МСБО 16 вимагає проводити для всіх груп або категорій активів наступну оцінку, що не є тотожною моделі справедливої вартості, яку пропонує НП(С)БО 7.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

На сьогодні Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) є обов'язковими для значної кількості українських підприємств - для суб'єктів публічної акціонерної діяльності, банків, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів та інших фінансових установ. Крім того, МСФЗ застосовуються до підприємств, які мають загальнодержавне значення у видобутку корисних копалин, а також до підприємств, які оприлюднюють свої фінансові звіти для широкої громадськості.

Використання міжнародних стандартів дозволяє залучити більше інвестицій та підвищити конкурентоспроможність підприємств завдяки прозорості та зрозумілості інформації для іноземних стейкхолдерів. Національні положення та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку мають багато спільних аспектів, однак є й розбіжності у питаннях оцінки, визнання витрат на поліпшення та амортизації основних засобів. Тому важливим є спрямування вітчизняного законодавства на відповідність вимогам міжнародних стандартів.

Література

1. Воронко Р. М., Бойко Р. В., Редченко К. І. Облікове забезпечення системи управління основними засобами підприємства: організаційний аспект. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. № 70. С. 13–19.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV: станом на 01 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 24.06.2024).
3. Колісник О. П., Поліщук М. С. Теоретичні аспекти обліку основних засобів. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/191.pdf (дата звернення: 20.06.2024).
4. Переклад міжнародних стандартів фінансової звітності 2023 року. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_of_2023-718 (дата звернення: 24.06.2024).
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92: станом на 29 лип. 2022 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 19.06.2024).
6. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419: станом на 02 груд.

2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.06.2024).

7. Радіонова Н. Й., Губська Д. В. Особливості обліку та аудиту основних засобів відповідно вимог міжнародних стандартів. *Економічний простір*. 2019. №146. С. 113-124.

8. Radionova N., Tarasenko I., Khmurova V. Application of two-dimensional matrix for determining strategic positioning of garment companies of Ukraine. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2024. Т. 1, № 54. С. 295-305.

9. Петренко А. Я., Попова В. Д. Організація обліку основних засобів та шляхи її вдосконалення. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2018. №18. С. 994-1001.

10. Фрайман А. В., Селіванова Н. М. Удосконалення організації обліку основних засобів в період карантину. *ЕКОНОМІКА: реалії часу*. 2022. № 2 (60). С. 68–81.

11. Шкуліпа Л. В. Розвиток бухгалтерського обліку у вимірі міжнародних стандартів фінансової звітності та інноваційних технологій: методологія та практика: монографія. Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В., ТПК «Орхідея». 2020. 616 с.

References

1. Voronko, R.M. Boiko, R.V. and Redchenko, K.I. (2022), “Accounting support of the enterprise fixed assets management system: organizational aspect”, *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, vol. 70, pp. 13–19.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 24 June 2024).

3. Kolisnyk, O.P. and Polishchuk, M.S. (2018), “Theoretical aspects of fixed assets accounting”, *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 19, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/191.pdf (Accessed 20 June 2024).

4. Ministry of Finance of Ukraine (2023), “Translation of International Financial Reporting Standards of 2023”, available at:

https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_of_2023-718 (Accessed 24 June 2024).

5. Ministry of Finance of Ukraine (2000), “Accounting regulation (standard) 7 “Fixed assets””, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (Accessed 19 June 2024).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2000), Resolution “On approval of the Procedure for submitting financial statements”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text> (Accessed 19 June 2024).

7. Radionova, N.Y. and Hubska, D.V. (2019), “Features of accounting and audit of fixed assets in accordance with the requirements of international standards”, *Ekonomichnyi prostir*, vol. 146, pp.113–124.

8. Radionova, N. Tarasenko, I. and Khmurova, V. (2024), “Application of two-dimensional matrix for determining strategic positioning of garment companies of Ukraine”, *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky*, vol. 1, no. 54, pp. 295–305.

9. Petrenko, A.Ya. and Popova, V.D. (2018), “Organization of fixed assets accounting and ways to improve it”, *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audit*, vol. 18, pp. 994–1001.

10. Fraiman, A.V. and Selivanova, N.M. (2022), “Improving the organization of fixed assets accounting during the quarantine period”, *EKONOMIKA: realii chasu*, vol. 2, no. 60, pp. 68-81.

11. Shkulipa, L.V. (2020), *Rozvytok bukhalterskoho obliku u vymiri mizhnarodnykh standartiv finansovoi zvitnosti ta innovatsiinykh tekhnolohii: metodolohiia ta praktyka* [Development of accounting in terms of international financial reporting standards and innovative technologies: methodology and practice], ST Lukianenko, V.V. and TPK “Orkhidea”, Nizhyn, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 23.07.2024 р.